

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קפ"ט, תשפ"ב

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

נזק של קטן שבוצע בשטח מושכר

פרנסה לביתו, הוא לקח את הקטן עם אופניים קטנות מהבית אל דירת הסופרים והניח לו לחרוש את הגג לארכו ולרחבו בעוד הוא מתעמק במלאכתו וכותב וכותב. הגג היה מרתק ובמשך כמה שעות העסיק הקטן את עצמו תוך שהוא משמיע מעת לעת צהלולי שמחה.

כעבור אותן שעות, החל הקטן להשתעמם ור' ראובן נח סגר את הדירה וחזר עם בנו לביתם. בדיקת החמץ ושריפתו, ליל התקדש החג וגם ליל ספירת העומר הראשונה חלפו עברו והנה בבוקר היום הראשון של חול המועד מצלצל הטלפון בביתו של ר' ראובן נח, על הקו – משכיר הדירה.

הוא מבקש לוודא שאכן ר' ראובן נח הוא זה שהשתמש בדירת הסופרים ביום האחרון שלפני החג, ומספר את שעבר עליו ועל שכניו במהלך היממה החולפת. מסתבר שבצינור האוויר העובר בין כל חדרי השירות של הדירות בכל הקומות עד הגג אירעה סתימה. האינסלטור עבד שעות ארוכות על פתיחתה וזיהוי מקורותיה, טרחה רבה והוצאות שהסתכמו בסך הכל ב-2,300 שקלים, השורה התחונה הייתה שלאורך הצינור כולו התגלו לייסטים של עץ באורכים שונים, לייסטים מהסוג המשמש לסכך סוכות ושהמקור היחיד האפשרי להכנסתם לצינור האוויר הוא כנראה פתח חור הניקיון הממוקם בקצה הגג. התעלומה שעל פתחה עמדו השניים, הייתה: מי הוא זה ואיזה הוא אשר יכול היה להיות ה'תכשיט' ש'הבריק' את הרעיון המיוחד לעשות זאת, יום ואף ביצע.

רגע לפני שהשיב בשלילה, קפצה למול עיניו של ר' ראובן נח תמונת בנו המשועמם מעסיק את עצמו יפה במשך כמה שעות ברציפות בערב בדיקת חמץ. פיסות הפאזל החלו מתחברות בראשו והוא החליט לקרוא לילד ולגלגל אתו בשיחה של העלאת חוויות מהבילוי המשותף ערב החג. בשלב מסוים הילד מעצמו סיפר כיצד מצא בגג מקלות ארוכים והכניס אותם לתוך החור שראה שם כשהוא סופר את השניות וחצאי השניות עד

כ שהוצעה לר' ראובן נח עמדת העבודה בדירת הסופרים 'קסת המלך' ברחוב שושנת העמקים באחת מערי העמק המתפתחות, קפץ על המציאה. זה עתה החל לכתוב סת"ם בשעות הערב, ולפעמים גם 'בין הסדרים', וההכרח למצוא מקום שקט שאליו יוכל להיכנס בכל שעת פנאי ולמצוא את שולחן העבודה בדיוק כפי שהיה, היה ברור לו.

דירת הסופרים המסוימת הזו, נהנתה משילוב מושלם שעמד לטובת הסופרים. ה'דירה' הייתה למעשה חדר קטן אך מרווח שנבנה על גג בנין בן שלוש קומות במרכז העיר, באזור שהלך והתחרד במהירות ושבמרחק שני רחובות ממנו גר ר' ראובן נח עצמו. המשכיר, ר' אברהם דוד שוטנשטיין התגורר בדירה שבקומה העליונה והשכיר את החדרון לארבעה סופרים במקביל, כך שכל אחד קיבל פינת עבודה. חלוקת החדר לכמה סופרים נועדה הן כדי לאפשר להם חברותא וצוותא להתחדד זה בזה במיומנות מלאכת הקודש, והן כדי לאפשר לכל אחד לשלם רק ארבע מאות שקלים כדמי שכירות.

ו'בונוס' גדול היה לה ל'דירת 'קסת המלך' להציע לסופרים, בדמות 'מרפסת' ענק שכללה בפועל את כל שטחו של גג בנין המגורים. מלבד דירת הסופרים הותיר בינתיים המשכיר את הגג כולו ריק מבנייה, הוא השתמש בו בסוכות לסוכה ובשאר ימות השנה כמקום אחסון לדפנות הסוכה ותו לא. פה ושם ניתן היה אפילו למצוא קישוטי סוכה על רצפת הגג. את הסופרים, שהורשו להשתמש בו להנאתם, יכל השטח הזה לשמש כפינת התרענונות והתאווררות ליתן רווח בין פרשה לפרשה.

ביום בדיקת חמץ, עידן השטיפה הגדולה האחרונה לפני ערב הפסח, התבקש ר' ראובן נח ליטול את בנו הקטן משה יהושע בן הארבע, עד מאה ועשרים, תחת חסותו כדי לאפשר את השלמת המשימה עוד לפני בדיקת החמץ. דירת הסופרים היתה ריקה מאדם באותה עת, ור' ראובן נח החליט לנצל את הזמן כדי להביא

שהם משמיעים חבטה קלה המעידה שהמקל הגיע לסוף מסלולו. אכן נודע הדבר. השניים סיכמו לגשת יחד עוד באותו ערב לבית ההוראה כדי לברר האם במקרה זה חייב ר' ראובן נח לשלם על נזקי בנו הקטן. סכום לא מבוטל שלגביו לא יכול היה להרשות לעצמו 'לקחת על עצמו' בהתנדבות את הנזק. הוראת הדיינים הייתה לפטור את ר' ראובן נח מכל תשלום ואף הוסיפו שגם לכשיגדיל בנו שיחי' אי אפשר יהיה לחייבו בנזק זה אפילו בשביל לצאת ידי שמים. עיקרי הדיון ודבר המשפט יבוארו בהרחבה לפנינו.

עיקרי הנושא בהלכה

א. האם אפשר לחייב את השוכר על הנזק שאירע בתחומי הגג

לפני שניגש לרון בנזק שביצע הקטן מצד עצמו, שומה עלינו לברר תחילה את חיובו היסודי של 'אבי הבן', הוא מיודענו ר' אברהם נח, שבשכירת הדירה נעשה בעצם שומר על הדירה והגג ששכר עבור עצמו, ושוכר חייב לשלם על כל נזק שיארע לדבר המושכר מלבד אם זה נעשה באונס. ואם כן אולי נוכל לחייבו מצד דיני שמירה על כך שלא שמר על בו כראוי. אמנם כבר שנינו במשנה (בבא מציעא נו.) ששומר שכר אינו משלם על עבדים שטרות וקרקעות, וילפינן לה בגמרא (שם עז): מדרשה שלא נאמרה פרשת שומרים בעבדים שטרות וקרקעות. וכך נפסק להלכה (סימן שא סעיף א) שדיני שומרים האמורים בתורה אינם נוהגים בקרקעות. ועולה מזה שמי שקיבל על עצמו שמירת קרקע, בכלל זה כמונן השוכר בית מחברו, אינו חייב לשלם מדין שומר על מה שאירע לבית כשלא עשאו בידים. ולכן במקרה שלפנינו, אף שקיבל על עצמו שמירה כשוכר בעת שכירת פינתו בדירת הסופרים, לא יתחייב ר' ראובן נח לשלם מצד דיני שמירה על נזקו של בנו שכן קיימא לן שאינו מתחייב בדיני שומרים כלל.

ב. פשיעה בקרקעות

אלא שעדיין יש לרון לכאורה בנידון שלפנינו מאחר שכשהכניס את בנו לגג ונתן לו 'להעסיק את עצמו' בלי שמירה נחשב הדבר לפשיעה, שבזה יש אומרים שחייב גם כאשר מדובר בקרקעות.

כך כתבו התוספות (בבא קמא כא: ד"ה אדם) שאם הפקיד ביתו לחברו לשמור ויש שם חרש שוטה וקטן, יש לו להזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה וישברו כלים. וכך כתב הנמוקי יוסף (שם ט: מדה"ר) שבמקרה כזה אם הזיקו בדילוגם חייב השומר כי הדבר נחשב פשיעה שהיה לו להעלות על דעתו שהם מדלגים. והרי זה ממש כמו המקרה שלפנינו.

ואכן מכח דברי תוספות אלו הראה הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות חלק א סימן רטז) במקרה שבא לפניו בשוכר ששכר דירה לא מבוטחת ופרצה שרפה בדירה בשל משחק בגפרורים של בנו הקטן של השוכר, שהשואל רצה לפטור את השוכר בנימוק שקרקעות נתמעטו מדיני שמירה והניח שוודאי שאין הדבר נחשב פשיעה. ועל כך כתב לו הגרי"ש שבדברי התוספות מבוואר שזה ודאי כן נחשב פשיעה.

אלא שעצם ההנחה שבפשיעה ישנו חיוב גם בקרקעות שנויה במחלוקת הפוסקים. שברמב"ם (שכירות פרק ב הלכה ג) נקט

שלגבי פשיעה נראה שאם פשע השומר בקרקעות חייב לשלם, שלא נתמעטו עבדים שטרות וקרקעות מפרשת שומרים אלא לענין זה שאינו צריך לישבע כל שומר לפי ענינו, שומר שכר ושוכר באונס ושומר חנם בגניבה ואבדה, אבל בפשיעה הוא נחשב למזיק וחייב לשלם ואין הפרש בין מזיק קרקע למזיק מטלטלין.

על דבריו אלו תמה הראב"ד בהשגות על אתר, שהרי שבועתו של שומר חנם היא על כך שלא פשע, שהרי בכל מקרה אחר הוא פטור, ואם כדברי הרמב"ם שבפשיעה חייבים גם בקרקעות, היה לו להישבע על כך ומדוע אין שבועת השומרים בקרקעות בשומר חנם. ומסקנת הראב"ד שגם שומר הפושע בקרקע פטור מן התשלומין. וזה הוא הטעם שאינו נשבע.

להלכה הובאו בשולחן ערוך שתי הדעות (סימן סו סעיף מ) והרמ"א כתב דאנן קיימא לן שפטורין מן הפשיעה, וכן נראה דעת השו"ע שהביא לדעת הפוסק בלשון סתם. אך הש"ך (סימן סו ס"ק קכו) כתב שאף שכן היא דעת הרא"ש להכריע כתוספות שפטור השומר על פשיעה בקרקעות ושכך פסק גם הבית יוסף עצמו וכדברי הרמ"א, מכל מקום מוכרח שדברי הרמב"ם הם העיקר בזה, והוא מאריך לסתור את ראיות הפוסקים ולהעמיד הדין כדברי הרמב"ם שהשומר שפשע בקרקעות חייב בתשלומין. הלכה למעשה, נראה שלא כל הפוסקים האחרונים הלכו בשיטת הש"ך. כך בשו"ת פני יהושע (חלק ב סימן קו) עסק במקרה אסון שאירע עם אחיו. בבניין שבו גר אחיו היה מחסן של 'פולוויר' [אבק שרפה, חומר נפץ], בשל חוסר זהירות בעת הדלקת נר בקרבה לחביות חומר הנפץ אירע פיצוץ עז, הבניין כולו קרס ורבים נהרגו, בהם גם אחיו המנוח. ובאו תובעים שטענו כי אחיו הוא זה שאשם בפיצוץ שבו נהרג גם הוא עצמו, ורצו להוציא כסף רב מעזבונו כדי לפצות את יתר הקורבנות. על כך כתב בשו"ת פני יהושע שלא זו בלבד שלא ניתן להוכיח אם הוא עצמו הדליק את הנר שגרם לפיצוץ ברשלנות, או המשרת שלו הוא זה שעשה זאת, שבמקרה כזה ודאי אי אפשר להוציא מעות מספק, ודאי לא מיתומים. אלא שאפילו אם הייתה מגיעה ידיעה ברורה שאחיו פשע והעמיד את הנר בסמוך לחביות, עדיין חיוב השמירה שלו בבניין המגורים הוא חיוב שמירה בקרקעות והרי זו פשיעה בקרקעות שהרמ"א פוסק לגביה שפטורים. כדי לבסס את הפטור הוא מאריך לברר שאין זה נחשב כמזיק במזיד על ידי הנר אלא רק פשיעה, ולכן נוקט שיש לפטור.

מכך מבוואר שנקט דלא כהש"ך והחזיק בפסק הרמ"א ששומר פטור גם על הפשיעה כאשר מדובר בקרקעות. לאור זאת כתב הפתחי תשובה (סימן שא סק"ד) שמאחר שהאחרונים חלקו בזה על הש"ך, אם כן ודאי שלא יצא הדבר מכלל ספיקא דדינא וממילא אי אפשר לומר שהוכרע הדבר לחיוב ואי אפשר לחייב ממון את המוחזק במקרה של פשיעה בקרקעות.

לאור זאת, גם אם נקבל את ההנחה שר' ראובן נח נחשב פושע במה שהניח את בנו הקטן ללא השגחה להשתובב בגג הסמוך לדירת הסופרים, עדיין אי אפשר לחייבו על כך בתשלומי ממון שכן זו לכל היותר פשיעה בקרקעות.

ג. הצינור הוא 'תלוש ולבסוף חיברו'

הועלתה טענה שמאחר ועיקר הנזק היה מחלקים בצינור שנפגמו והתעורר צורך להחליפם, וחלקים אלו אינם סתם 'קרקעות' וחלק מהמבנה, אלא הם צינור פלסטיק שכאשר הוא

למחלוקת הראשונים, ואם כן למרות שהצינור שניזק אינו מגוף הקרקע, אי אפשר להוציא ממון ממוחזק בשל הנזק לצינור.

ד. האם אפשר לחייבו על הכנסת בנו מדין 'מזיק'

אחרי שהבהרנו שאין לחייב את ר' ראובן נח מדיני שומרים, ניגש כעת לברר האם אפשר לחייבו מדין מזיק על שהכניס לגג את בנו שהוא קטן שדרכו לדלג מלמעלה למטה ולעסוק בכל מיני 'המצאות' ומעשי שוכבות שיכול לצאת מהם נזק כמו שאכן אירע לבסוף.

לגבי בהמתו של אדם מצאנו (בבא קמא נו: וסימן שצד סעיף ג) שהמעמיד בהמתו על קמת חברו ואכלה בהמתו והזיקה, חייב. בביאור החיוב מצאנו בפוסקים הסברים חלוקים. בתוספות (שם ד"ה המעמיד) ביארו שהחיוב נלמד מדין 'שן' ואף כשהבהמה אינה בהמתו. וברשב"א (שם) כתב שהוא שהאכילה בידים, וביאר החזון איש (בבא קמא סימן א סק"ז) כוונתו כמדליק אש בגופו של הדבר הניזק שחייב מדין אדם המזיק. נפקא מינה מבין שיטות אלו היא האם חייב על נזק כזה ברשות הרבים שנפטר בו שן ורגל.

ואולם כתב החזון איש שאי אפשר לחייבו כאדם המזיק אלא אם ממש העמידה על הפירות, אבל אם רק הכניסה קרוב לפירות בריחוק יותר מהנהוג ליתן לפניה פירות לאכילה, אינו חייב משום אדם המזיק. ומאידך באבני נזר (אורח חיים סימן נח) מבואר שחיובו הוא מדינא דגרמי וכל שברי היזוק נחשב כגרמי בניזיקין וחייב [ראו שם שחילק בזה בין נזיקין למלאכת שבת, שבניזיקין העיקר הוא תוצאת הנזק, וכן הוא בכיעור המזן, אבל בשבת חייב רק כשהמלאכה גופה מתייחסת אליו ולכן באופן הדומה לגרמי יש לו ליפטר. והעיר מכך על דברי המגן אברהם בהלכות שבת סימן שכתב ס"ק נג ועל ראיית האבן העוזר שם לדבריו ולא הארכנו במסגרת מאמר זה].

לאור דבריהם נבוא לדון במקרה שלפנינו, שלכאורה לדברי התוספות שהחיוב הוא מצד 'שן', אין מקום לדון בדומה לכך בהכנסת בנו למקום שהזיק בו. אך לשיטת הרשב"א שחיובו הוא מצד אדם המזיק, יש לדון לדברי החזון איש אם הכנסת הילד לשטח הגג נחשבת כמזיק בגופו של דבר כמו מצית בו את האש, ולכאורה דווקא שם חייב כמעמד הבהמה ממש על גבי מה שאכלה, אבל בקטן הרי לא העמידו על גבי הצינור לסתמו.

אמנם לדעת האבני נזר שחיובו מדין גרמי, יש לדון אם נזק הקטן הוא ברי היזוק כמעמיד בהמה על קמת חברו.

אלא שמבואר באחרונים שבקטן לא ברי היזוק, ולכן אינו חייב המעמיד את הקטן במקום שעשה בו הנזק מדין אדם המזיק. ומעשה היה שנשאל הגרצ"פ פרנק, (הר צבי חושן משפט סימן קלד) בדינה של אשה שהכניסה את בנה הקטן עמה למקום שמוכרים בו ביצים, ודברה שם עם אנשים וכתוך כך החל הילד להשליך את הביצים ושבר הרבה מהם, כעת בא בעל הביצים ותבע אותה בדין תורה. מסקנת הגרצ"פ שזה גרמא ולא גרמי, ואינו דומה למעמיד בהמה על בהמת חברו, כי אין זה נחשב כמאכילה בידים, ולכן אפילו להרשב"א שחיוב המעמיד בהמה הוא מדין אדם המזיק, בבנו אין שייך לומר סברא זו. וכבר כתב כסברא זו בערוך השולחן (סימן שצה סעיף א) שדין מעמיד הוא רק באופן שוודאי יקרה הנזק.

עומד בפני עצמו הוא 'מטלטלין', ויש לדון מה דינו לגבי חיובי השומרים.

לגבי דיני מכירה, נחלקו תנאים (בבא בתרא סה:): לגבי מכתשת שעשאוה בנפרד ואחר כך קבעוה בקרקע אם נמכרת עם הקרקע.

ולגבי חיוב שבועה ושומרים בקרקעות נחלקו ראשונים שלדעת העיטור (הלכות מלוה על פה, כ ע"ג) רק קרקע וגידולים היוצאים ממנה דינם כקרקע שאין בה שבועה וחיובי שומרים, אבל תלוש ולבסוף חברו כמו כותל בנין וצינור שקבעו וכוורת דבורים אינם כקרקע אף על גב שכעת מחוברים לקרקע, והובאו דבריו בטור (ח"מ סימן צה סעיף ז). ומנגד, הביא בדרכי משה (אות ב) את דעת המרדכי (שבועות סימן תשעג) שכתב שבת נידון כמחובר על אף שהוא תלוש ולבסוף חיברו, ומשום כך השואל בית ונשרף פטור מלשלם על אף ששואל חייב באונסין. ובהגהת שו"ע (שם סעיף א) הביא הרמ"א שתי הדעות, ולא הכריע ביניהם.

וביאר הש"ך (שם סק"ז) שדעת המרדכי הפוטר היא כדעת רבי אליעזר במחלוקת שהבאנו לגבי מכתשת בדיני מכירה, שלדעתו כל המחובר לקרקע נידון כקרקע אף שהיה מתחילה תלוש. אמנם בביאור הגר"א (ס"ק יא) ביאר שהסוברים שאין דיני שמירה בתלוש ולבסוף חיברו אין זה ענין לסוגיה האמורה בדיני מכירה, אלא גם לרבנן שם הסוברים שהמחובר לקרקע אינו כקרקע, מכל מקום לגבי חיובי שמירה יודו שאין זה בכלל חיוב שמירה כיון שבפרשת שומרים נאמר 'כסף או כלים' למעט כל מה שאינו מטלטלין מחיובי שומרים. ונראה עוד בשו"ת עטרת משה (ח"מ סימן פז) לגבי מכשירי חשמל שהפעלתם היא רק כאשר הם מחוברים לקרקע אבל עשויים להתפרק ולעבור ממקום למקום אם נידונים כקרקע לענין דינים אלו.

והש"ך שם (ס"ק ח) הוסיף לחלק בין כותל בנין לכותל בית, וחדש שכל דברי העיטור הם דווקא בכותל בניין, אבל כותל בית כבית ונחשב למחובר לקרקע לכולי עלמא, וכן הסכים לדינא באורים (שם ס"ק יא). ולפי זה יש לדון לפטור בטענה שהצינור נעשה חלק ממבנה הבית וככותל בית ממש דמי. אך במגן אברהם (סימן תרלז ס"ק ז) כתב שיש לדחות כל ראיות הש"ך, ונראה דפליג עליה. ובקצות החושן גם (שם ס"ק ג) כתב שיש לדחות ראיות הש"ך, אך לדינא כתב שמהראשונים נראה כהש"ך.

וראה בהתם סופר (י"ד סו"ס רה) שנטה לבאר חילוק הש"ך שכותל בניין משמש להסתרה או למחיצה אבל אינו חלק מהבית, אבל כותל בית מצטרף לקרקע לשמש כבית ולכן דינו כקרקע. ותמה טובא על חילוק הש"ך שאין לו מקור. וכן במשנת רבי אליעזר (ח"מ שם) ביאר בדומה להחתם סופר. ובשו"ת תשורת ש"י (קמא, סימן תרכב) העיר שלפי זה דברי הש"ך נאמרו דווקא לגבי קומת הקרקע שהיא מצטרפת לקרקע, ולא בקומה עליונה שעומדת בפני עצמה לסיכום, למדנו שלדעת רוב הפוסקים בענין שמירה בקרקעות פטור אף בפשיעה, והרמ"א הביא מחלוקת הראשונים מה הדין בתלוש ולבסוף חיברו האם נידון כמחובר לקרקע, ובש"ך כתב לחדש שכותל של בית בוודאי דינו כמחובר, אך במגן אברהם כתב שאין ראיותיו מוכיחות, ונראה דפליג. האחרונים ביארו טעם הש"ך מצד שקומת הקרקע משתמשת עם הקרקע, וכתבו שלפי"ז בקומה עליונה חוזר הדבר

לגבי זה, ולכן אין לחייבו לכשיגדיל אף לא לצאת ידי שמים או ממדת חסידות.

ולכן לא זו בלבד שאין לחייב את ר' ראובן נח בתשלומין על הנזק שהסב בנו לצינור של בניין דירת הסופרים, אלא שגם בנו שיחי' לכשיגדיל ויוכה ליכנס לתורה ולמעשים טובים בעזר השי"ת, אינו חייב לשלם אף לצאת ידי שמים.

ובשולי הרברים נעיר ונדגיש: א. שלמרות האמור, חובה על כל אדם לפקח ולחנך את בניו הקטנים להיזהר בממון אחרים מאד וודאי שלא להזיקו בידים. ב. שאדם השוכר ומתחייב בחוזה להשכיר את המושכר כפי שקיבל אותו, כמובן אינו פטור מנזקים שיתרחשו בדירה על ידי ילדיו. במקרה שלפנינו מדובר בשימוש שהותר להם בגג דרך השכירות באופן שיש לשמור על המקום, אך לא היה לשוכר כל התחייבות חוזית כדרך השוכרים להשיב את הגג כפי שקיבל אותו, כי לא היה זה חלק מהמושכר. בכלעדיות לשוכרים.

וזה דבר המשפט

• לחייב את האבא בתשלומין מדין שומר על הגג אי אפשר, שהרי הוא שומר על הקרקעות דפטור מחיובי שמירה. ואין לחייבו מצד נזקי הצינור מאחר שנחלקו הפוסקים לגביו (תלוש ולבסוף חברו) אם נחשב כמטלטלין ויש בו חיובי שמירה, וכיון שכן אי אפשר יהיה להוציא כסף מן המוחזק שיוכל לטעון 'קים לי' כהפוסקים שזה כקרקעות ואין חיובי שמירה.

• ואף שהכנסת בנו ללא שמירה למתחם הגג היא פשיעה, נחלקו בזה הפוסקים ויש הסוברים שבקרקעות פטור גם בפשיעה, וממילא אי אפשר יהיה להוציא ממנו ממון בדין.

• לחייב את האבא מדין מזיק בידים או גרמי אי אפשר, כיוון שלא העמידו סמוך למקום הנזק וגם לא העמידו באופן שברור שיעשה את הנזק.

• לחייב את הילד עצמו לכשיגדיל, אף שיש דעות בין הפוסקים שקטן שהזיק חייב לשלם קצת לכשיגדיל לכפרה, או אף לשלם כל מה שהזיק כדי לצאת ידי שמים, מכל מקום כשהזיק בגיל כזה שלא היה לו כלל דעת, אינו חייב לשלם.

נמצא שלא מסתבר כל עיקר לחייב את האב מדין מעמיד בנו על נכסי חברו, שהרי לא העמיד את בנו סמוך למקום הנזק וגם לא באופן שברור שיזיק.

ה. לחייב את הקטן עצמו לכשיגדיל

לגבי קטן שהזיק מכואר במשנה (בכא קמא פז). שפטור, וכן נפסק להלכה (סימן שמשט סעיף ג), ואולם כתב הרמב"ם (גניבה פרק א הלכה י) שראוי לבית דין להכותו כדי שלא יזיק והיינו כשאביו אינו מחנכו ומכה על כף. ים של שלמה בכא קמא פרק ח סימן כז.

ומדינא גם לאחר שיגדיל לא חוזר החיוב וניעור, אלא הוא פטור מלשלם. אמנם מצאנו בתרומת הרשן (פסקים וכתבים סימן סב) לגבי מי שקלל אביו בינקותו שיקבל על עצמו איזה כפרה בגדלותו כי סימן רע הוא לקטן שיצאו מכשולות תחת ידו. וכן פסק הרמ"א (אורח חיים סימן שמג סעיף א) שאף שאין צריך כפרה לכשיגדיל מכל מקום טוב שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה. ועיין ב"ח (שם) שקרא על קטן המזיק את הפסוק (משלי יט ב) 'גם בלא דעת נפש לא טוב', כלומר שאף שעשה בלי דעת ופטור מכל מקום אין זה טוב לנפשו מה שהמשיך עליה תומאה של דבר רע כמו נזק, ולכן טוב לו שיעשה תשובה.

בשו"ת שבות יעקב (חלק א סימן קעז) דייק מלשון התרומת הרשן שאינו חייב לשלם כל הנזק אלא רק לפייס, אך הביא מספר חסידים (סימן תרצב) שמשמע שחייב לשלם הכל לכשיגדיל, וכתב השבות יעקב שאולי הוא ממידת חסידות או כשהממון הנגנב בעין בידי. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט) כתב: "אבל לפנים משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו (ט"ז וח"א וכן משמע מהגר"א)". ובשער הציון (שם) הוסיף שאפילו הזיקו בגרמי בעלמא ישלם לכשיגדיל. ומשמע מדבריו שצריך לשלם כל הנזק.

לאור כל זאת היה נראה שראוי לקטן זה כשיגדיל לשלם את הנזק שביצע בערב הפסח.

ו. קטן שאין בו דעת כלל פטור אף מתשובה לכשיגדיל

אמנם מאחר שמדובר בילד בן ארבע, משמע מדברי הספר חסידים (שם) שאף שקטן שהזיק צריך לשלם לכשיגדיל, כל זה הוא דווקא בסתם קטן. אבל אם היה קטן מאוד שאינו בן דעת, אינו חייב לשלם כלל. וע"ע בשו"ת להורות נתן (חלק ו סימן קב ס"ק ה).

ונראה שכן ארבע שנים הוא בכלל מי שאינו בן דעת כלל

מודעה רבה לאודייטא

הגנו ישמחוים לבשרו על הופעת כרך נוסף בסדרה 'מכותלי בית הדין' ובו עשרות פסקי דין נבחרים מותר המהודר בדיני ממונות הלכה למעשה. מוגשים משפה ברורה השווה לכל נפש.

ניתן להשיג את סדרה 'מכותלי בית הדין' ברכים א' - ג'

בטל': 1800-22-55-66

